

Sivistysvaliokunta

Eduskunnan oikeusasiamiehen kertomus vuodelta 2022

Perustuslakivaliokunnalle

JOHDANTO

Vireilletulo

Eduskunnan oikeusasiamiehen kertomus vuodelta 2022 (K 11/2023 vp): Asia on saapunut sivistysvaliokuntaan mahdollisen lausunnon antamista varten perustuslakivaliokunnalle. Määräaika: 13.12.2023.

Asiantuntijat

Valiokunta on kuullut:

- apulaisoikeusasiamies Mikko Sarja, eduskunnan oikeusasiamiehen kanslia

Valiokunta on saanut kirjallisen lausunnon:

- opetus- ja kulttuuriministeriö

VALIOKUNNAN PERUSTELUT

Oikeusasiamiehen kertomuksessa todetaan, että pääosa opetuksen ja kulttuurin asiaryhmän kanteluista on tänäkin kertomusvuonna koskenut perusopetusta ja varhaiskasvatusta. Lokakuussa 2022 voimaan tulleen valtioneuvoston oikeuskanslerin ja eduskunnan oikeusasiamiehen tehtävien jaosta annetun lain (330/2022) mukaan oikeusasiamiehelle keskitettäviin tehtäviin kuuluvat mm. lasten oikeuksien toteutumista koskevat asiat, mikä osaltaan korostaa opetusta ja koulutusta koskevien asioiden merkitystä oikeusasiamiehen laillisuusvalvonnassa.

Kertomusvuonna 2022 saapui 269 opetussektoriin kohdistuvaa kantelua ja niitä ratkaistiin 315. Saapuneiden asioiden määrässä palattiin koronapandemiaa edeltäneelle tasolle. Asiaryhmän ratkaisut koskivat mm. koulumatkaetuutta ja opiskeluympäristön turvallisuutta sekä opiskelijavalintaan ja opintojen suorittamiseen liittyviä kysymyksiä. Lukuisissa ratkaisuihin oli kyse perusopetuksen erityisistä opetusjärjestelyistä tai oppimisen ja koulunkäynnin tuesta. Toimenpiteisiin johdettiin 83 asiaa eli 26,4 % hallinnonalan asioista.

Saadun selvityksen mukaan lasten ja nuorten osallistamiseen kiinnitetään oikeusasiamiehen toiminnassa erityistä huomiota niin kantelujen käsittelyssä kuin eduskunnan oikeusasiamiehestä an-

Valiokunnan lausunto SiVL 5/2023 vp

netun lain 5 §:n mukaisissa tarkastuksissa. Sivistysvaliokunta on eri yhteyksissä korostanut lasten ja nuorten osallisuuden tärkeää merkitystä (mm. SiVL 7/2022 vp, SiVL 8/2022 vp ja SiVL 37/2022 vp). Valiokunta pitää merkityksellisenä sitä, että oikeusasiamiehen verkkosivuilla on erityinen lapsille ja nuorille kohdennettu sivusto, jossa kerrotaan kanteluun liittyvistä menettelyistä ja siitä, että lapsi tai nuorikin voi tehdä kantelun oikeusasiamiehelle. On myös oleellista, että ohjeistuksessa korostetaan tarvetta pyrkiä ennen kantelun tekemistä selvittämään asiaa sen opettajan tai muun aikuisen kanssa, joka voisi auttaa asiassa.

Käsiteltävänä olevassa toimintakertomuksen kohdassa 3.6 on listattu kymmenen keskeistä suomalaista perus- ja ihmisoikeusongelmaa oikeusasiamiehen laillisuusvalvontahavaintojen perusteella. Perusopetuksen opiskeluympäristön ja päätöksenteon osalta puutteita on kuvattu seuraavasti: ”Oppilaiden oikeus turvalliseen opiskeluympäristöön sekä oppimisen ja koulunkäynnin tukeen ei aina toteudu. Koulujen keinot ennaltaehkäistä ja puuttua kiusaamiseen eivät aina ole riittäviä. Lainsäädäntö on osin tulkinnanvaraista ja puutteet hallinnollisessa menettelyssä sekä päätöksenteossa korostuvat oppilaan tukea järjestettäessä. Eri hallinonalojen monialaisessa yhteistyössä lasten tuen tarpeen tunnistamisessa sekä oikea-aikaisen tuen antamisessa on ongelmia. Opiskeluhollossa erityisesti psykologipalvelut ovat riittämättömiä.”

Myös sivistysvaliokunta on eri yhteyksissä kiinnittänyt huomiota samoihin teemoihin. Valiokunta on useaan otteeseen edellyttänyt riittävän tehokkaita toimia kaikenlaisen koulukiusaamisen ja -väkivallan kitkemiseksi (mm. SiVL 18/2021 vp ja SiVM 1/2022 vp). Valtioneuvoston koulutuspoliittisen selonteon käsittelyn yhteydessä valiokunta hyväksyi kannanoton, joka koskee mm. oppimisen tuen järjestelmän uudistamista sekä oppilas- ja opiskeluholllon oikea-aikaisen saatavuuden turvaamista (SiVM 19/2021 vp). Lisäksi sivistysvaliokunta on perusopetuslain 26 §:n muutosta käsitellessään hyväksynyt lausuman, jonka mukaan oppilas- ja opiskeluholllon palveluiden toimivuutta on seurattava ja arvioitava etenkin monialaisen yhteistyön näkökulmasta hyvinvointialueille siirron jälkeen (SiVM 14/2022 vp).

Sivistysvaliokunta pitää tärkeänä, että oikeusasiamiehen kertomus antaa eduskunnalle vuosittain mahdollisuuden arvioida lainsäädännön ja julkisen hallinnon tilaa sekä perus- ja ihmisoikeuksien toteutumista. Koska oikeusasiamiehen ratkaisut ja kannanotot perustuvat pääosin kantelujen käsittelyyn, on selvää, että vuosittain annettavassa toimintakertomuksessa korostuvat erityisesti puutteet ja ongelmat. Valiokunta pitää kuitenkin tarpeellisena tuoda tässä yhteydessä myös esiin apulaisoikeusasiamiehen toteamuksen siitä, että opetussektorin toimialan vahva osaaminen ja onnistumiset lasten ja nuorten palvelujen turvaamisessa ja oikeuksien edistämisessä näyttäytyvät monin tavoin oikeusasiamiehen toiminnassa.

VALIOKUNNAN PÄÄTÖSESITYS

Sivistysvaliokunta esittää,

että perustuslakivaliokunta ottaa edellä olevan huomioon.

Valiokunnan lausunto SiVL 5/2023 vp

Helsingissä 19.10.2023

Asian ratkaisevaan käsittelyyn valiokunnassa ovat ottaneet osaa

puheenjohtaja Tuula Haatainen sd
varapuheenjohtaja Ari Koponen ps
jäsen Pia Hiltunen sd
jäsen Veronika Honkasalo vas
jäsen Inka Hopsu vihr
jäsen Hanna Kosonen kesk
jäsen Milla Lahdenperä kok
jäsen Mikko Ollikainen r
jäsen Nasima Razmyar sd
jäsen Markku Siponen kesk
jäsen Jaana Strandman ps
jäsen Oskari Valtola kok
varajäsen Teemu Keskisarja ps

Valiokunnan sihteerinä on toiminut

valiokuntaneuvos Maiju Tuominen